

Vysvobození zvuku č. 1

„Na přelomu století“

První projekty nové hudby a
nového umění

Přelom 19. a 20. století

- 1900 – Sigmund Freud – „Výklad o snu“
- 1901 – Max Planck formoval kvantovou teorii
- 1905 – Albert Einstein – „zvláštní teorie relativity“
- 1905 – Ernst Mach – vydal „Poznání a omyl“
- 1907 – Henri Bergson vydává své základní filosofické dílo „Vývoj tvořivý“
- Na počátku první světové války dospěl Albert Einstein k obecné teorii relativity
- V amerických městech pozdravily nové století mrakodrapy z ocele a betonu
- Po silnicích se rozjely první tisícovky továrně vyrobených aut
- Roku 1903 poprvé vzlétly na motorovém letounu bratři Wrightové

Umění na přelomu

- roku 1908 Picasso začal malovat svá kubistická plátna
- 1909 Marinetti vydává první manifest futurismu.
- Kandinskij roku 1910 namaloval první abstraktní akvarel
- František Kupka vystavuje roku 1911 první orfistický obraz – Barevné plochy
- A v témže roce vzniká pod vedením Kandinského v Mnichově skupina Der blaue Reiter
- Roku 1913 vystoupili v Rusku konstruktivisté a suprematisté v čele s Kazimírem Malevičem
- Své první povídky vydává Franz Kafka
- V Curychu vzniká zásluhou Tristana Tzary dadaistické hnutí
- Apollinaire vydává roku 1918 své Kaligrafy
- Vycházejí díla Eliota, Joyce
- Roku 1925 vychází první manifest surrealismu z pera André Bretona

Teze, manifesty, budoucnost

- První dvě desetiletí jsou ve znamení tvůrčího kvasu.
- Protiromantický postoj byl sice častou náplní manifestů, ale jeho význam nebyl tak zásadní, jak se mnohdy z literatury dozvídáme, dnes je více a více zřejmé, že mnoho z kvasu prvních tří dekád dvacátého století mělo své počátky již hluboko ve století devatenáctém a že mnohé, jež bývá považováno za rozchod s tradicí s ní souvisí pevněji, než by si možná samotní tvůrci přáli.
- Chceme-li hovořit o hudbě tak to co předcházelo vývoji ve dvacátém století je možné rozdělit do okruhů spojených se třemi jmény – Mahler – německá a rakouská linie, expresionismus, druhá vídeňská škola, dodekafonie, serialismus, ale též veskrze tradiční postromantismus, - Skrjabin – atonalita, uvolnění harmonie, barevná hudba, konstruktivismus, a v neposlední řadě Debussy – impresionismus, zvukovost, exotismus, zájem o barvu...

„akademické dějiny hudby“

teleologická kategorizace vzájemných vlivů

„Karl Popper prohlásil, že nelze pozorovat přírodu bez hypotézy, kterou chceme ověřit, bez určitého principu výběru, který umožní pozorovateli vidět vzorce namísto zmatku. Hans-Georg Gadamer podobně tvrdil, že interpretace textů závisí na „předsudku“ Vorurteil, nebo přesněji „dopředu vytvořenému soudu“.“ Burke, Peter: Co je kulturní historie? s.21

„Žádný z historiků umění nesmí podlehnout pokušení zacházet s texty a obrazy určitého období jako se zrcadly, které neproblematickým způsobem odrážejí svou dobu.“

Feruccio Busoni (1866 – 1924)

první projekt nové hudby

- 1907 – Návrh nové estetiky hudebního umění
 - Manifest svobody v umělecké tvorbě
 - „Hudební umění se zrodilo svobodné a svobodné je též jeho určení“
 - Tradice je „posmrtná maska, sňatý z tváře života, jež prošla mnoha lety a rukama nespočetných řemeslníků, takže nakonec jen tušíme její podobnost s originálem“
 - „Úkolem tvůrčího umělce je vynalézat nové zákony a nepodřizovat se starým, Kdo se podrobuje zákonům již daným, přestává být tvůrčím umělcem.“
 - uvažuje též o otevřenosti formy – „obraz západu slunce na obzoru končí rámem“
 - „TAK JAKO UMĚLEC TAM, KDE MÁ DOJÍMAT, SÁM NESMÍ BÝT DOJAT – NEMÁ-LI V DANÉM OKAMŽIKU ZTRATIT VLÁDU NAD SVÝMI PROSTŘEDKY – TAK ANI DIVÁK, MÁ-LI DIVADELNÍ ÚČINEK vychutnat, nesmí jej pokládati za skutečnost, aby umělecký zážitek neklesl jen na lidskou účast.“ V zápětí však s určitou skepsí doplňuje: „Není totiž známo obecenstvu – ani si toho nepřeje vědět – že musí na uměleckém díle sám posluchač vykonat polovinu práce, aby bylo vůbec přijato.“
 - Nejradikálnější jsou Busoniho návrhy v oblasti zvukového materiálu, jeho rozsahu, kvality a uspořádání.
 - „Náš zvukový kruh se stal tak úzkým a jeho výrazová forma tak stereotypní, že už nyní není známého motivu, jemuž se jiný známý motiv nepodobá, takže zároveň může být hrán současně s ním.“
 - „...myslím, že zamíříme k abstraktnímu zvuku, k technice bez překážek, k ténové neohraničenosti“
 - „Náš celý systém tónů, stupnic a tónin jest jako celek jen částí a zlomkem rozloženého paprsku slunce hudby na obloze věčné harmonie.“
 - Nová hudba si musí vytvořit své vlastní nástroje. Busoni vidí východisko v elektroakustických nástrojích.
- Busoni bývá řazen k italskému futurismu, ovšem ve skutečnosti s ním neměl nic moc společného
- Samotná skladatelova tvorba však vůbec neodpovídá jeho teoriím a je v podstatě zcela konvenční, postromantisticky orientovanou dobovou produkcí.

Erik Satie (1866-1925):

- Chat noir a Auberge du Clou na Montmarteru
- Nepříliš úspěšná studia na pařížské konzervatoři – podle některých badatelů trpěl značnou dizlexií.
- mezi přátelé patřili – Debussy, Brancussi, Duchamp, Picabia, Picasso, Tzara
- „Nové mládí“
- Podíl na vzniku hudebního impresionismu, ale i civilního postimpresionismu
- Libreto k Sokratovi vytvořil pouhým proškrtáním Platónova textu
- Pro libreto k baletu Uspud použil dnes oblíbené typografie – pouze malých písmen
- Po smrti v jeho bytě objeveny stovky skladeb a tisíce popsaných útržků s popisy, toho, co dnes můžeme nazývat akcí – Vexations (1893 - 840x) – předzvěst minimalismu, repetitivních technik a ambientu, sobě poslaný dopis s textem: Zítra bude den. Vašnosti. V úctě...
- Myšlenka hudby ve veřejném prostoru, kterou nikdo neposlouchá, která žije sama o sobě, která nečeká na poslech
- Mimostylovost, nezařaditelnost a díky tomu neskutečná aktuálnost
- Tres Gymnopedes
- Sokrates

vizionáři

- Charles Ives
- Edgar Varese
- Henry Cowell
- Alexander Scriabin
- Arseny Avraamov
- ...

„Manifest futuristických hudebníků“

Balilla Pratella: „Manifesto dei musicisti futuristi (1910)“

- Přesvědčit mladé skladatele aby opustili školy
- Bojovat proti zkorumpovaným a nevzdělaným kritikům
- Nehlásit se do konvenčních skladatelských soutěží
- Držet se bokem od komerčních a akademických kruhů
- Zničit předsudky vůči „dobře udělané“ hudbě
- Zničit vládu interpreta
- Operní libreto přeměnit na báseň pro hudbu
- Bojovat proti historismu
- Provokovat ve společnosti nenávist vůči starému umění
- ...

Kolem hudby

- „řízené osvětlení“
 - Scénografie – Adolphe Appia, Gordon Craig
 - Balet – Loïe Fuller, Sergei Diaghilev, Rolph de Maré
 - Experimentální divadlo
- „Barevná hudba“
 - předzvěsti – Louis-Bertrand Castel, Isaac Newton, Clark Maxwell
 - Počátky – Thomas Wilfred, Adrian Bernard Klein, Alexander Wallace Rimington, Alexander Scriabin, Wladimir Baranoff – Rossiné
- Filmové umění
 - Leopold Survage – Rythmes colorés (1912)
 - Vicking Eggeling, Hans Richter, Dziga Vertov, Henri Chomette, Walter Ruttmann, Fernand Léger
 - Len Lye, Henri Valesi, Norman McLaren

Adolphe Appia (1862 – 1928)

- "Wagnerova dramata nám zjevila novou dramatickou formu a její podivuhodná krása nám ozřejmila její obrovskou nosnost. Teď víme, čím je tvořen objekt hudby a jakým způsobem se může vyjevit. Odkrytím všemocnosti hudebního výrazu nám však tato dramata dala nahlédnout do skutečných vztahů mezi svým hudebním průběhem, který se nabízí našemu uchu, a jevištním prostorem, v němž se drama odvíjí pro naše oko. Při představení jsme se nedokázali ubránit pocitu trapna, vznikajícímu z nedostatku harmonie mezi časem a prostorem. Příčinu jsme našli v dnešních scénických konvencích, jež jsou s hudbou v dramatu neslučitelné. Toto zjištění nás podnítilo ke studiu konsekvencí, které má uplatnění hudby v činohře, a odkryli jsme hierarchický princip, který vládne jednotlivým složkám dramatu a který přináší naprostou změnu divadelní techniky."

Walküra, 3. akt 1896



Parsifal, 3. akt, 1. scéna (1896)



- Ženevský teoretik inscenování a scénograf A. Appia studoval hudbu. Po neuspokojivém zážitku ze scénicky primitivního provedení Wagnerova Parsifala 1882 v Bayreuthu se rozhodl věnovat svůj život reformě inscenační praxe, zvl. Wagnerovým dílům. 1899 vyšla německy jeho stěžejní kniha Die Musik und die Inszenierung (franc. až 1963). V ní označil za hierarchicky vůdčí součást scénické realizace díla hudbu. Proti dvojdimenzionálním, iluzionisticky malovaným kulisám v plochém difuzním osvětlení postavil prostor, volně vyplněný abstraktními plastickými elementy, mezi nimiž a na nichž se v souladu s plynutím hudby pohybují herci, nasvícení diferencovaným způsobem z mnoha zdrojů. Divadelní malíř určuje pouze základní barvu elementů. Své ideje mohl Appia prakticky realizovat až po 1903, zvl. ve spolupráci s E. Jaques-Dalcrozem (Espaces rythmiques, 1909). Plně se uplatnily až v polovině 20. století.

Loie Fuller (Loïe Fuller, Marie Louise Fuller) (1862 - 1928)

- Reformátorka moderního tance a divadelního osvětlení
- *Serpentine Dance* (1891)
<http://www.archive.org/details/VueLumiere765DanseSerpentine>
- Používání různobarevných světél na hedvábné kostýmy



W. J. Brown

356

87 UNION SQ. N. Y.



Koloman, Mosser



Toulouse - Lautrec



Jak to mohlo vypadat.



© JULIE LEMBERGER, 2005

Sergei Pavlovich Diaghilev (1872 – 1929)

- Reformátor baletu.
- Ballets russes
 - [Nikolai Tcherepnin](#) (, 1911),
 - [Claude Debussy](#) (*Jeux*, 1913),
 - [Maurice Ravel](#) (*Daphnis et Chloé*, 1912),
 - [Erik Satie](#) (*Parade*, 1917),
 - [Manuel de Falla](#) (*El sombrero de tres picos*, 1917),
[Richard Strauss](#) (, 1914),
 - [Sergei Prokofiev](#) (*Scythian Suite*, and *Chout*, 1915),
[Ottorino Respighi](#) (, 1918),
 - [Francis Poulenc](#) (*Les Biches*, 1923)



Anna Pavlova



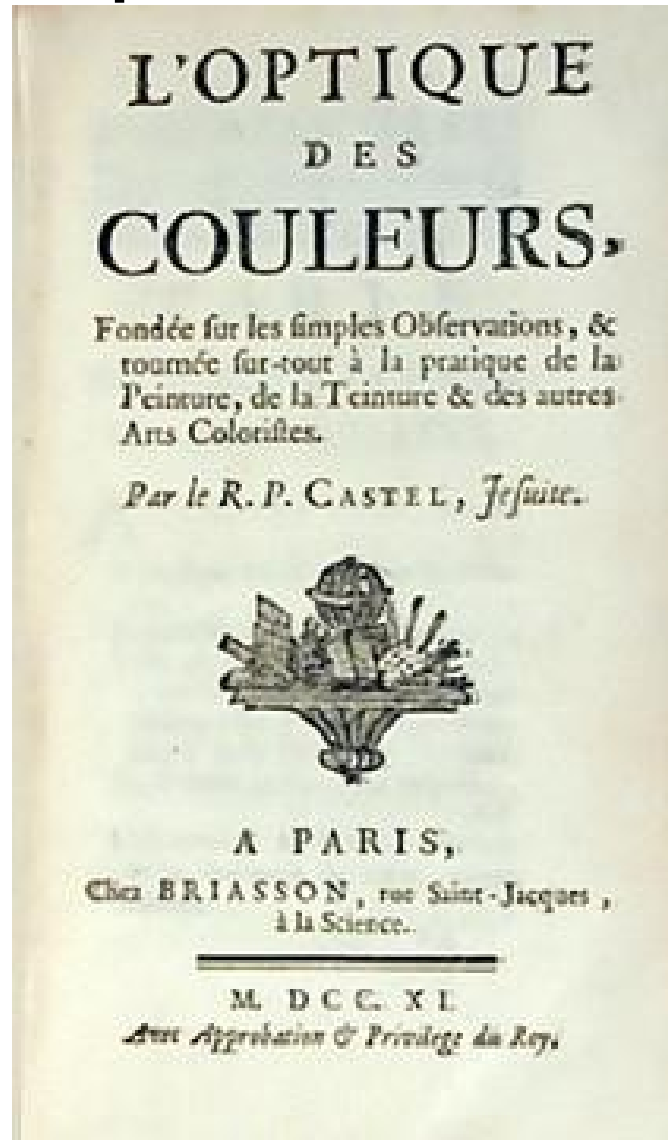


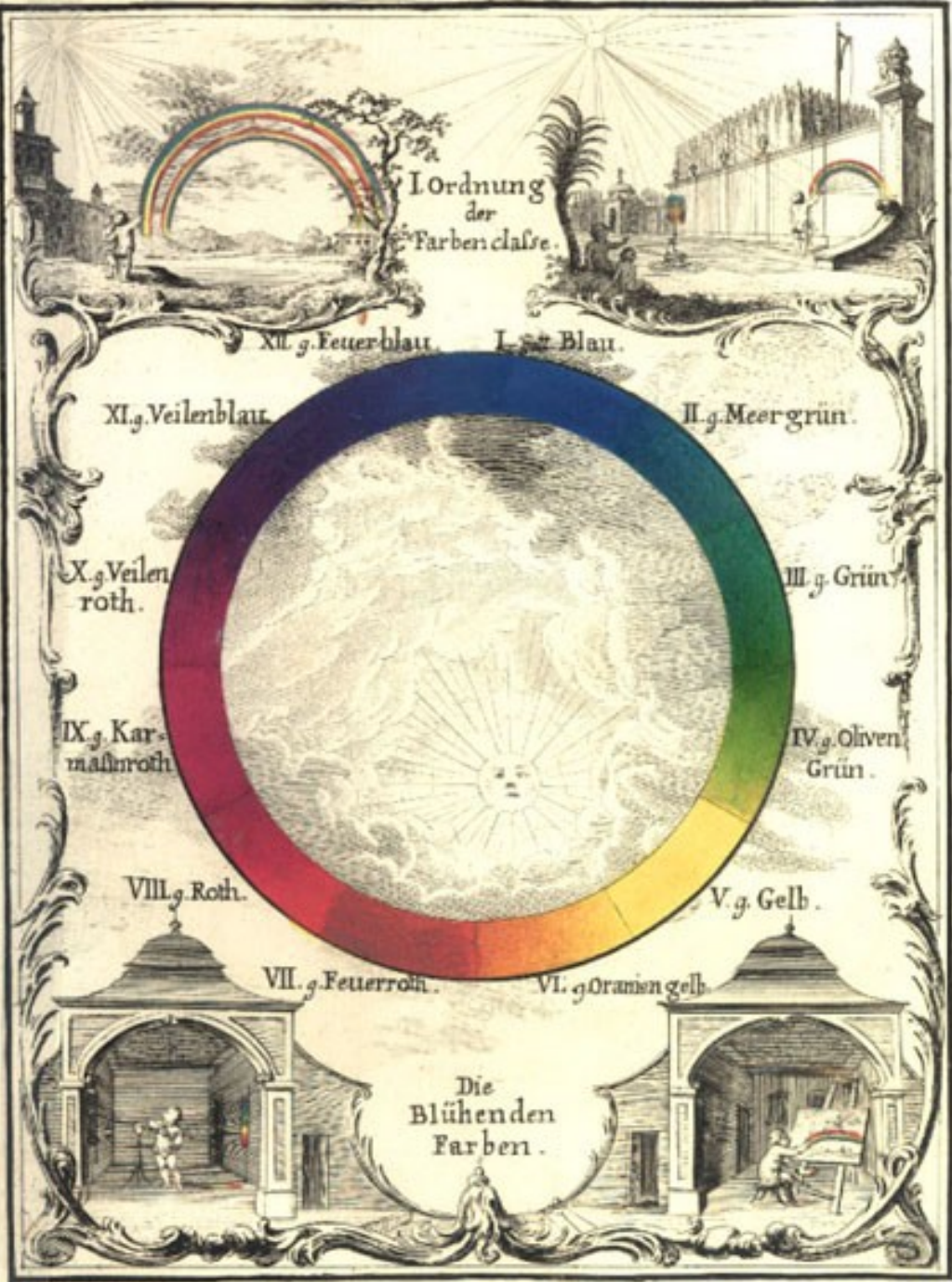
BAREVNÁ HUDBA

- Louis-Bertrand Castel, Isaac Newton, Clark Maxwell
- Thomas Wilfred, Adrian Bernard Klein, Alexander Wallace Rimington, Alexander Scriabin, Wladimir Baranoff – Rossiné

Louis-Bertrand Castel

„Ocular harpsichord“ 1725 - 1740

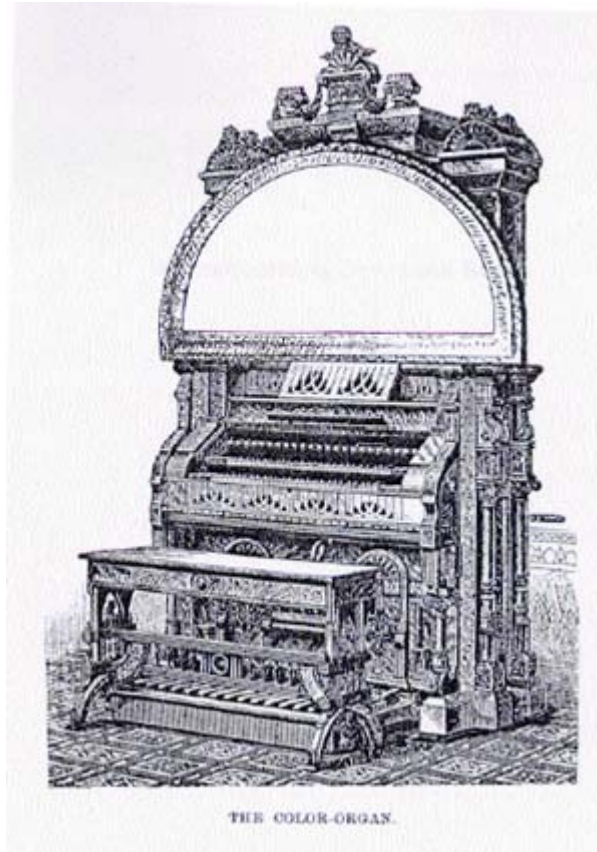




Kandinskij – Luis Bernard Castel

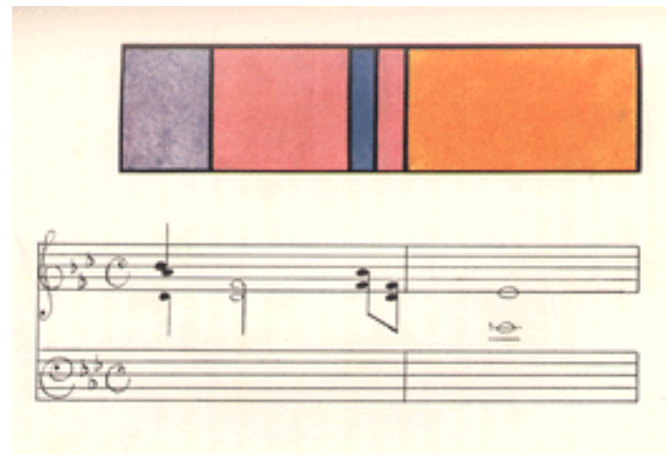
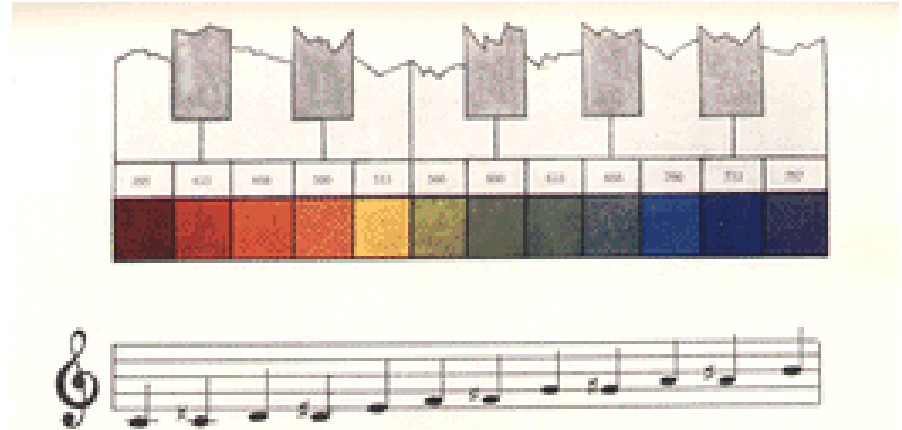


1893, Bainbridge Bishop



THE COLOR-ORGAN.

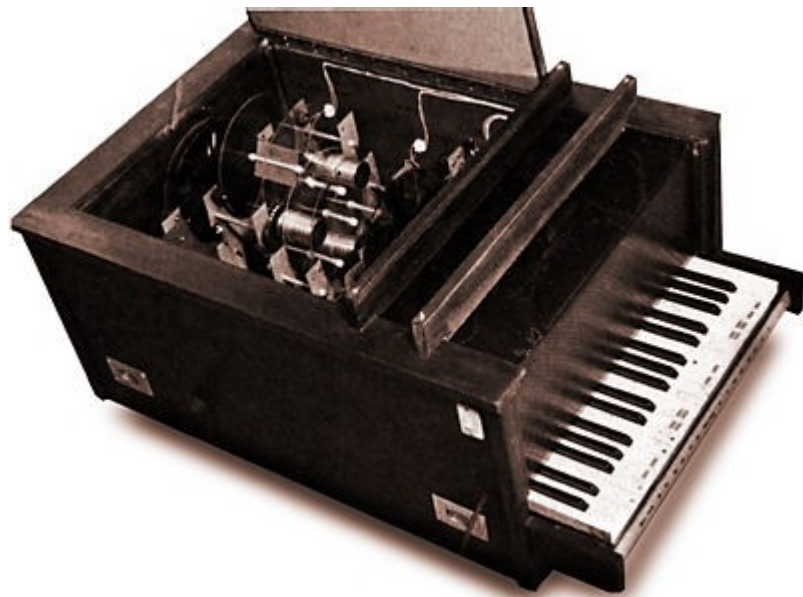
RIMINGTONS COLOR ORGAN



Vladimir Baranoff Rossiné

(1888-1944)

- **1916** : The Optophonic Piano was created by the Russian Futurist painter The Optophonic Piano generated sounds and projected revolving patterns onto a wall or ceiling by directing a bright light through a series revolving painted glass disks (painted by Rossiné), filters, mirrors and lenses. The keyboard controlled the combination of the various filters and disks. The variations in opacity of the painted disk and filters were picked up by a photo-electric cell controlling the pitch of a single oscillator. The instrument produced a continuous varying tone which--accompanied by the rotating kaleidoscopic projections--was used by Vladimir Rossiné at exhibitions and public events.





Symphony NO. 1



Richard Edgar Løvstrøm

Thomas Wilfred (1889 – 1968)

- **Light is the artist's sole medium of expression. He must mold it by optical means, almost as a sculptor models clay. He must add colour, and finally motion to his creation. Motion, the time dimension, demands that he must be a choreographer in space.**
- **Thomas Wilfred**

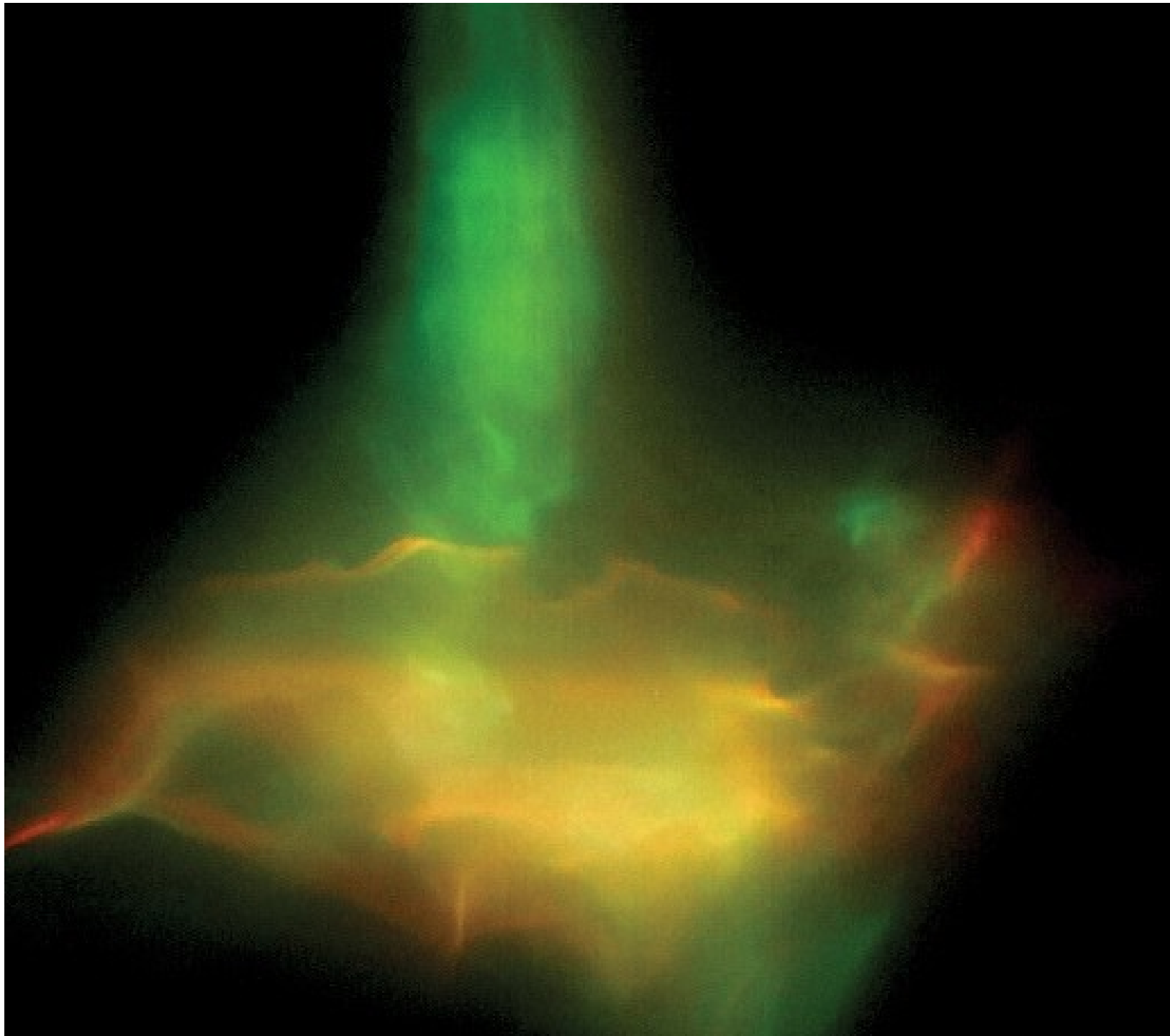
Claude Fayette Bragdon (1866–1946)

- „cathedral without walls“ – projekt z roku 1906 – New York
- Americký architekt
- Konstruktor a teoretik
- „Prometheans“



Thomas Wilfred

- LUMIA – kinetické světelné projekce
- Zpěvák
- Zájem o Theosophii
- 1921 – první clivilux
- <http://www.youtube.com/watch?v=GbvFR38oUD0>



THE INSTITUTE

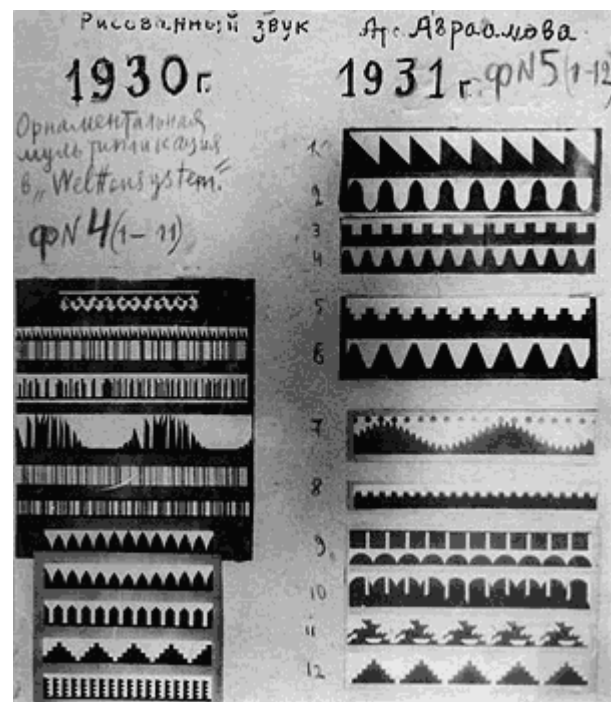


GRAND CENTRAL STATION, NEW YORK CITY, U.S.A.



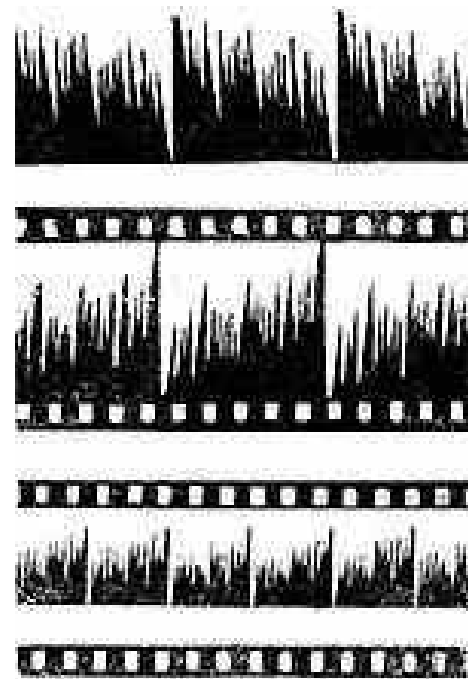
Arseny Avraamov

- Plán velké práce 1930
- Symfonie sirén - Baku



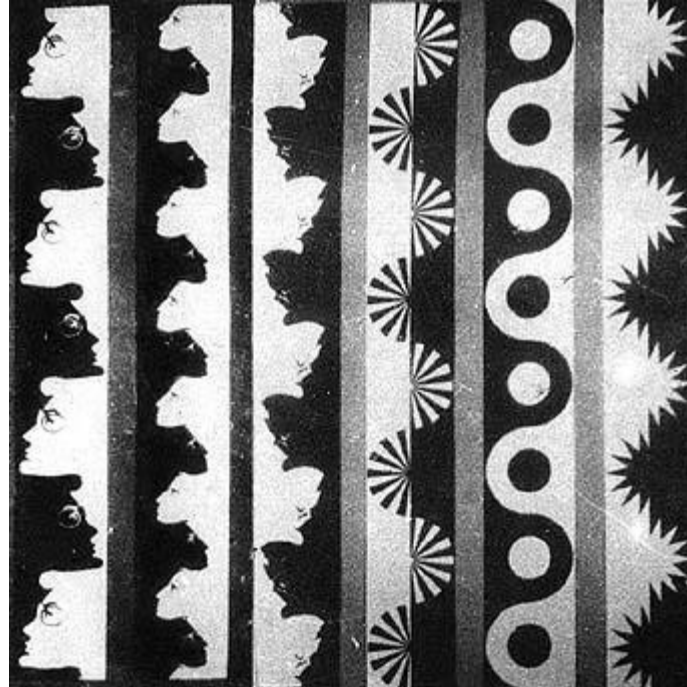
Evgeny Scholpo

- Variophone 1930

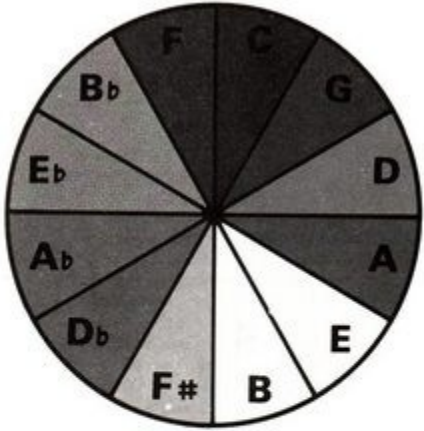


Theory and Practice of Graphic Sound"

- **Boris Yankovsky** "*Acoustic Synthesis of Musical Colours*".
- Kreslené soundtracky




Alexander Skrjabin – partitura pro barevný klavír



The diagram is a circle divided into 12 equal segments, each representing a different color and a specific musical note. Starting from the top and moving clockwise, the segments are: F (black), C (dark grey), G (medium-dark grey), D (medium grey), A (light grey), E (white), B (light grey), F# (medium-dark grey), D# (medium grey), A# (medium-dark grey), Eb (medium-dark grey), and Eb (medium-dark grey).

Farbenklaviatur

Orchester



The musical score consists of three staves. The top staff is a single melodic line with notes and rests. The middle staff is a piano accompaniment with chords and moving lines. The bottom staff is a bass line with notes and rests. The music is written in a key signature with one flat (Bb) and a 4/4 time signature.

Prometheus: The Poem of Fire

<http://www.youtube.com/watch?v=4GXgh3fbftY>

SCRIABIN'S MUSICO—CHROMO—LOGO SCHEMA[®]



Experimentální film

- Hans Richter
- Man Ray
- Fernand Léger
- René Clair

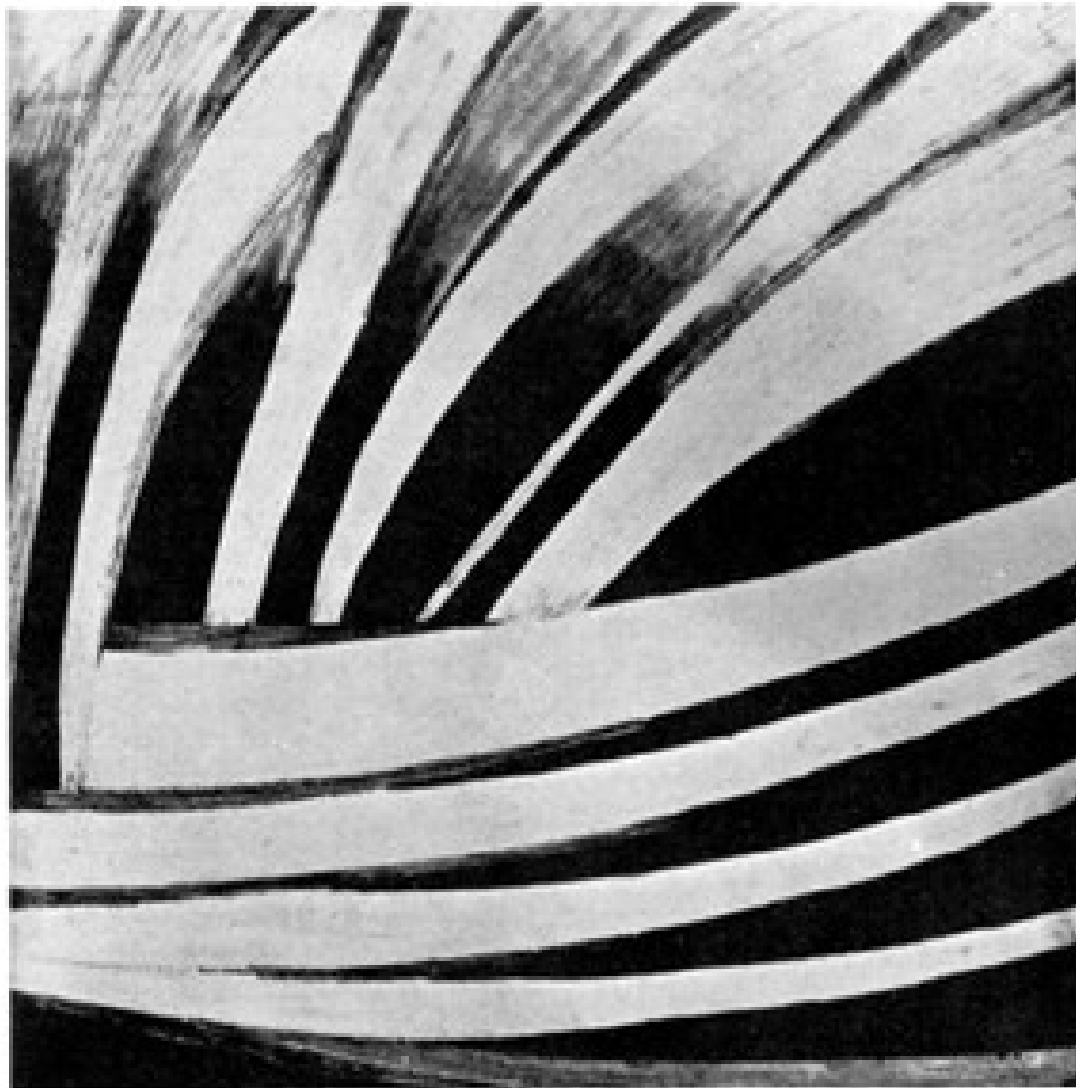
- Norman McLaren

Leopold Survage příliš hlučné 1906

- <https://www.youtube.com/watch?v=38hhi-lTrkl>

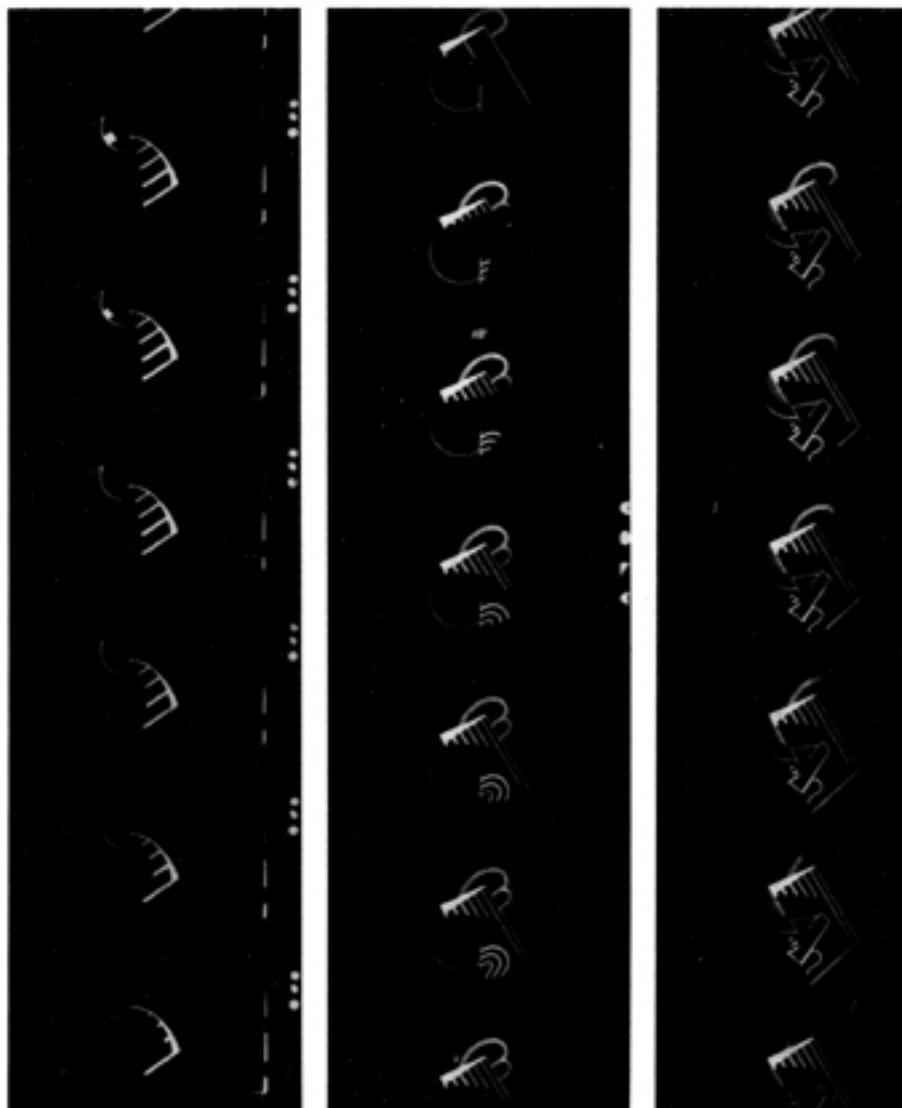


Le rythme coloré 1913



Vicking Eggeling

Diagonale Symphonie 1921 - 1924

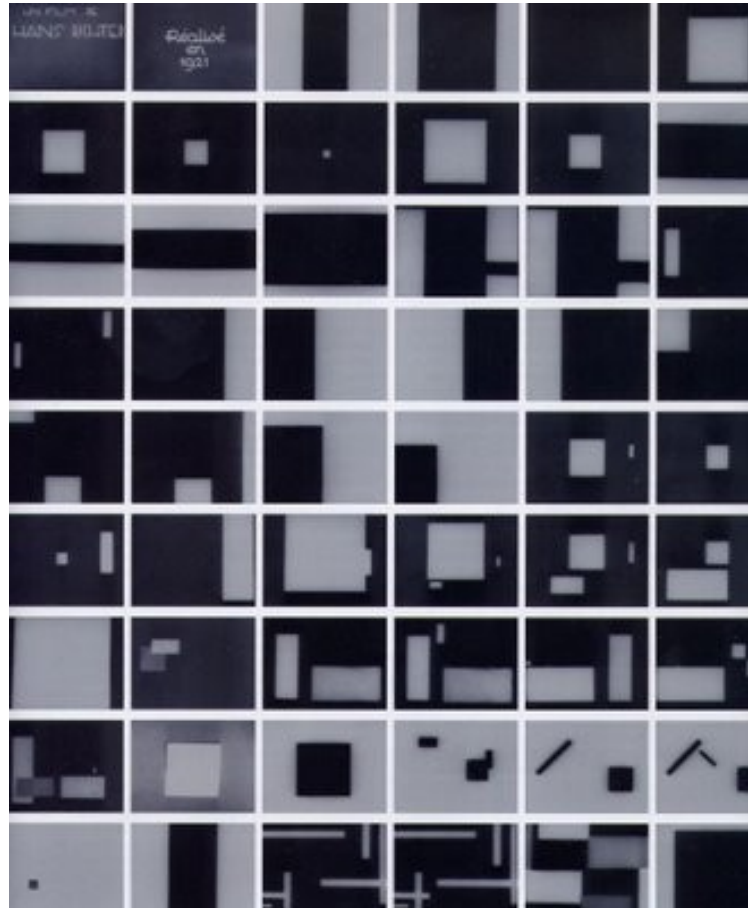


FILM

- **1907** : French-born, London-based **Eugene Lauste** (1857-1935) - who had worked at Edison's lab between 1886 and 1892 - was awarded the first patent for sound-on-film technology, involving the transformation of sound into light waves that are photographically recorded direct onto celluloid.

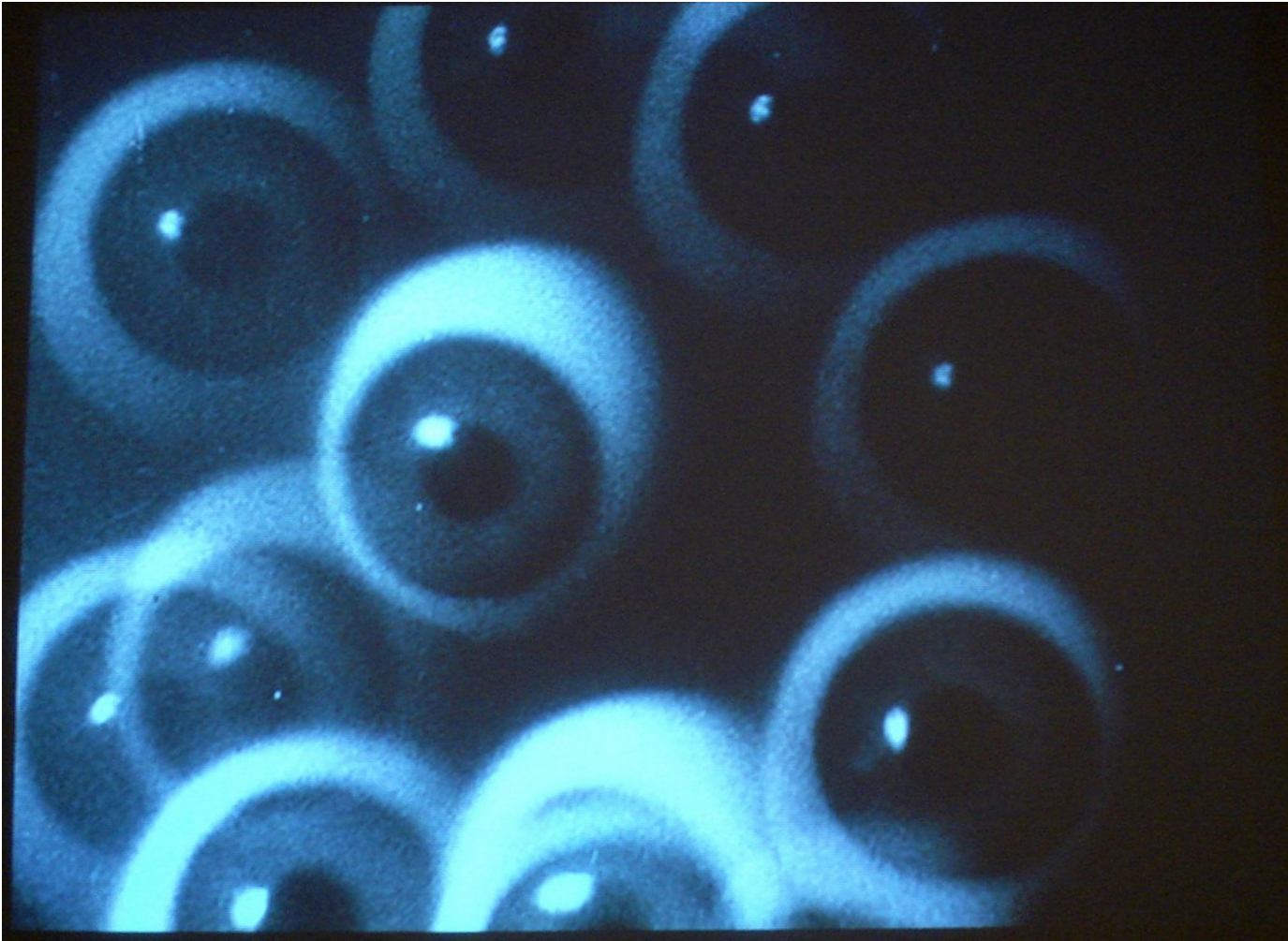
Hans Richter

Rhythmus 21 (1921 – 1924)



Hans Richter

Filmstudie 1926



Man Ray

Le Retour à La Raison (1923)



René Clair (vlastním jménem René Chomette)

Narodil se v roce 1898 v Paříži. Za první světové války působí na frontě, po jejím skončení pracuje jako novinář. Brzy si přivydělává jako herec a začíná psát filmové scénáře. Jeho režisérské počátky jsou spjaty s filmovou avantgardou, dadaismem a čistým filmem.



Mezihra (Entr'acte, 1924)

- Dadaistická hříčka byla vytvořena podle scénáře malíře-dadaisty Francis Picabia a na původní hudbu Erika Satieho pro představení švédského baletu. Tento film se stal manifestem "čistého filmu." Film je řetězcem zdánlivě nesouvisejících scén o tom, jak příjemné je dát se unášet fantazií a vystupují v něm mnozí Clairovi přátelé jako Jean Borlin, Inge Friessová, Francis Picabia, Man Ray, Marcel Duchamp, Erik Satie a jiní. K puristům a k čistému filmu se vrací René Clair ještě jednou filmem **Věž** (La tour, 1928) oslavujícím krásu Eiffelovky.

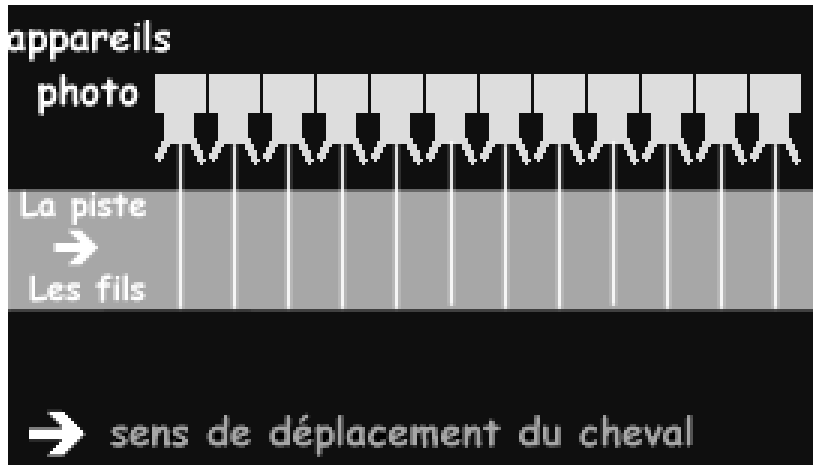
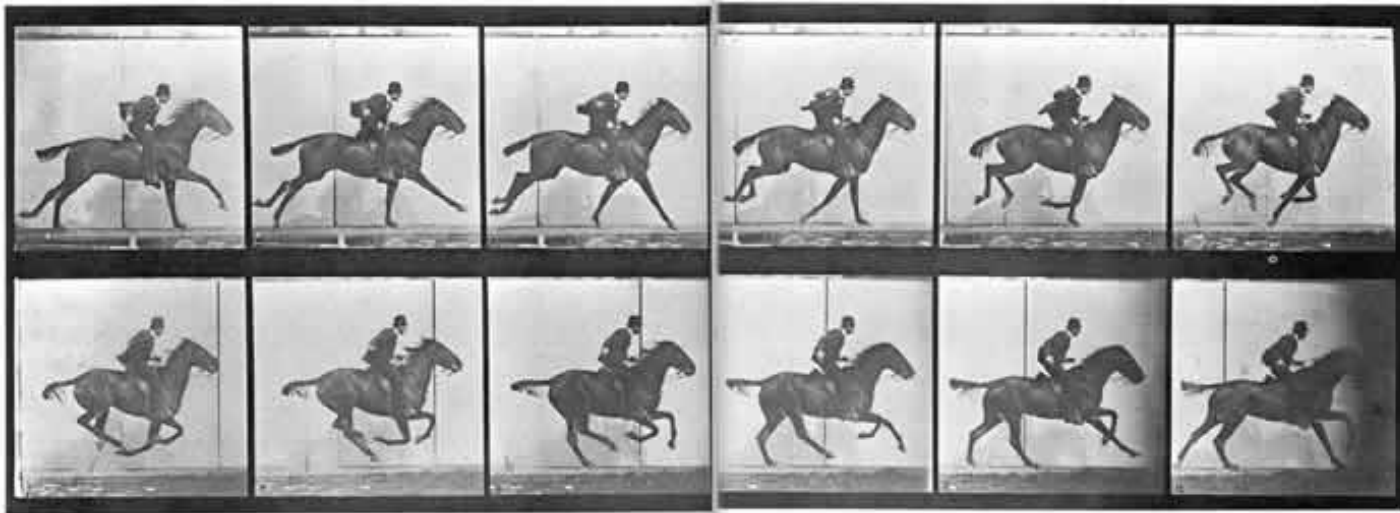
Kinetismus

- László Moholy – Nagy
- Kurt Schwertfeger
- Ludwid Hirschfeld – Mack

- Zdeněk Pešánek
- Baranoff – Rossiné
- Alexander László
- Raoul Hausmann

Kinetismus

- Termín využívány pro umění, jehož nedílnou součástí ji pohyb, ať již mechanický, či elektronický. Počátky můžeme hledat mezi léty 1913 – 1920, kdy na sobě nezávisle přicházejí Marcel Duchamp, Vladimir Tatlin a Naum Gabo s prvními projekty zaměřenými na pohyb.
- V tom stejném čase začíná V. Tatlin, Aleksandr Rodchenko a Man Ray konstruovat první Mobily a Thomas Wilfred, Adrian Bernard Klein, společně s Ludwigem Hirschfeld – Mackem a Kurtem Scwedtfejerem začínají v letech 1921 – 1923 rozvíjet techniku barevných varhan, tedy propojení uměleckých médií světla a pohybu.
- Předzvěstí kinetického umění se též dočkáme v tvorbě Lálszlo Moholy – Nagy a v neposlední řadě též Alexandera Caldera, kteří rovněž ve dvacátých a třicátých letech věnují pozornost pohybu a světlu.
- Až v padesátých letech se však kinetické umění stává nedílnou součástí uměleckého dění. Po stránce mechanické jej rozvádí především ve své tvorbě Pol Bury, Jean Tingley, Nicolas Schöffer a Harry Kramer. Mobilům věnují pozornost A. Calder, Bruno Munari, Kenneth Martin a George Rickey. Světelnou kinetickým experimentům se věnují Thomas Wilfred, Frank Joseph malina, Nicolas Schöffer a György Kepes.
- Samotný termín má poněkud problematický vznik – poprvé využil pojmu „kynetický rytmus“ Naum Gabo ve svém a Antone Pevsnerově „moskevském manifestu“ (1920), který vznikl v době jeho první kinetické konstrukce (Kinetic Constuction / Standing Wave – 1919 – 1920). Moholy – Nagy použil termínu kinetické v souvislosti s prací na díle Light Prop (Lichterquisit – 1929 – 1930) a posléze Victor Vasarely používal termínu kinetismus v souvislosti se svojí vizuální tvorbou. Pojem rovněž figuroval v tzv. „Žlutém manifestu“ sepsaném u příležitosti výstavy Le Mouvement (Paříž 1955). V roce 1960 Wolfgang Ramsbott ve spolupráci s Harry Kramerem publikoval základní chronologii Kinetického umění a poté již další texty z 60. let od George Rickeye, Franka Poppera, plus řada výstav etablovaly kinetické umění jakož specifický, svébytný umělecký trend.

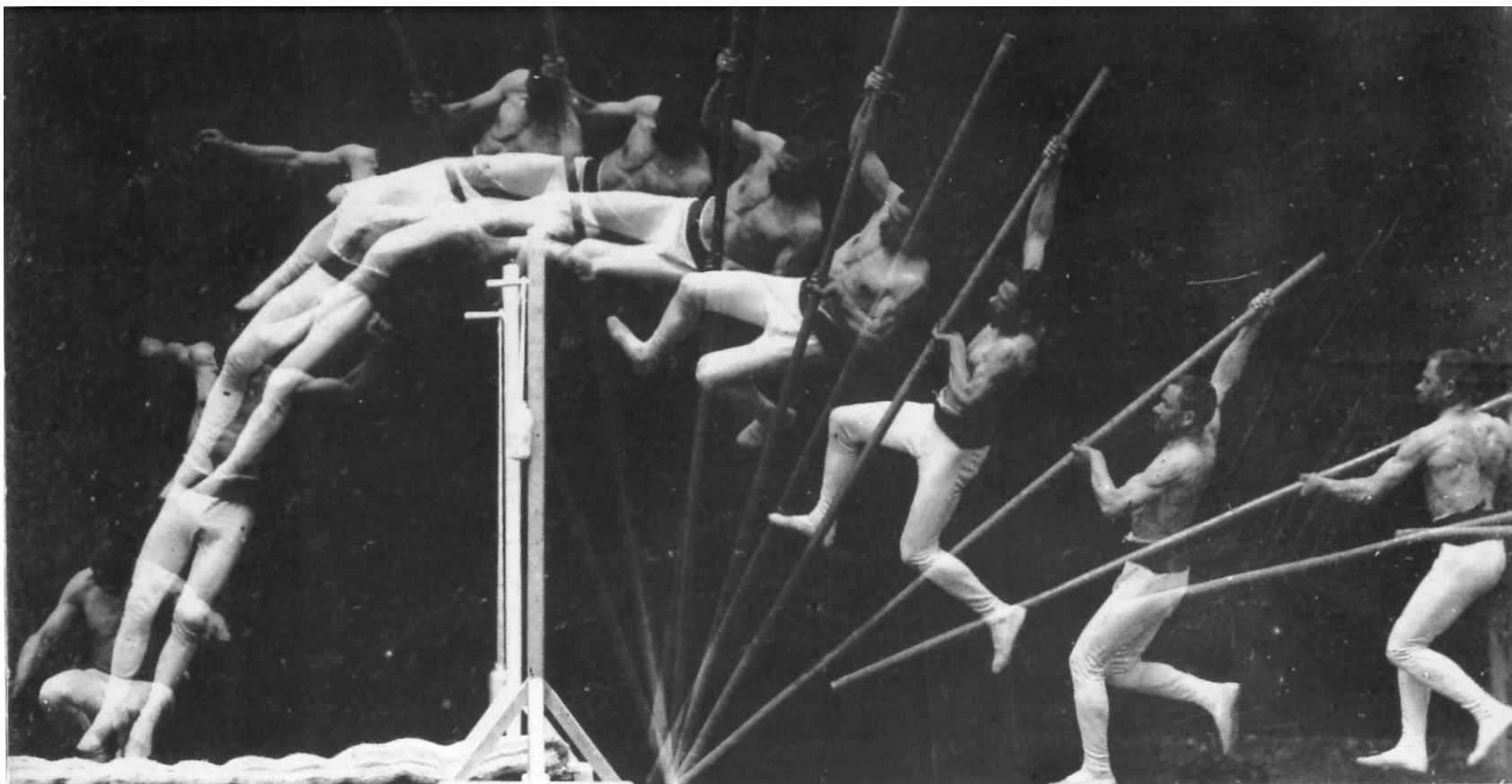


Na konci 19. století experimentoval **Eadweard Muybridge** s fotoaparáty

Zachytil běh koně, tak že může být použito jako film.







Étienne-Jules Marey

Chronofotografický záznam pohybu.

Akt sestupující ze schodů - Marcel Duchamp, 1912 - Muybridge



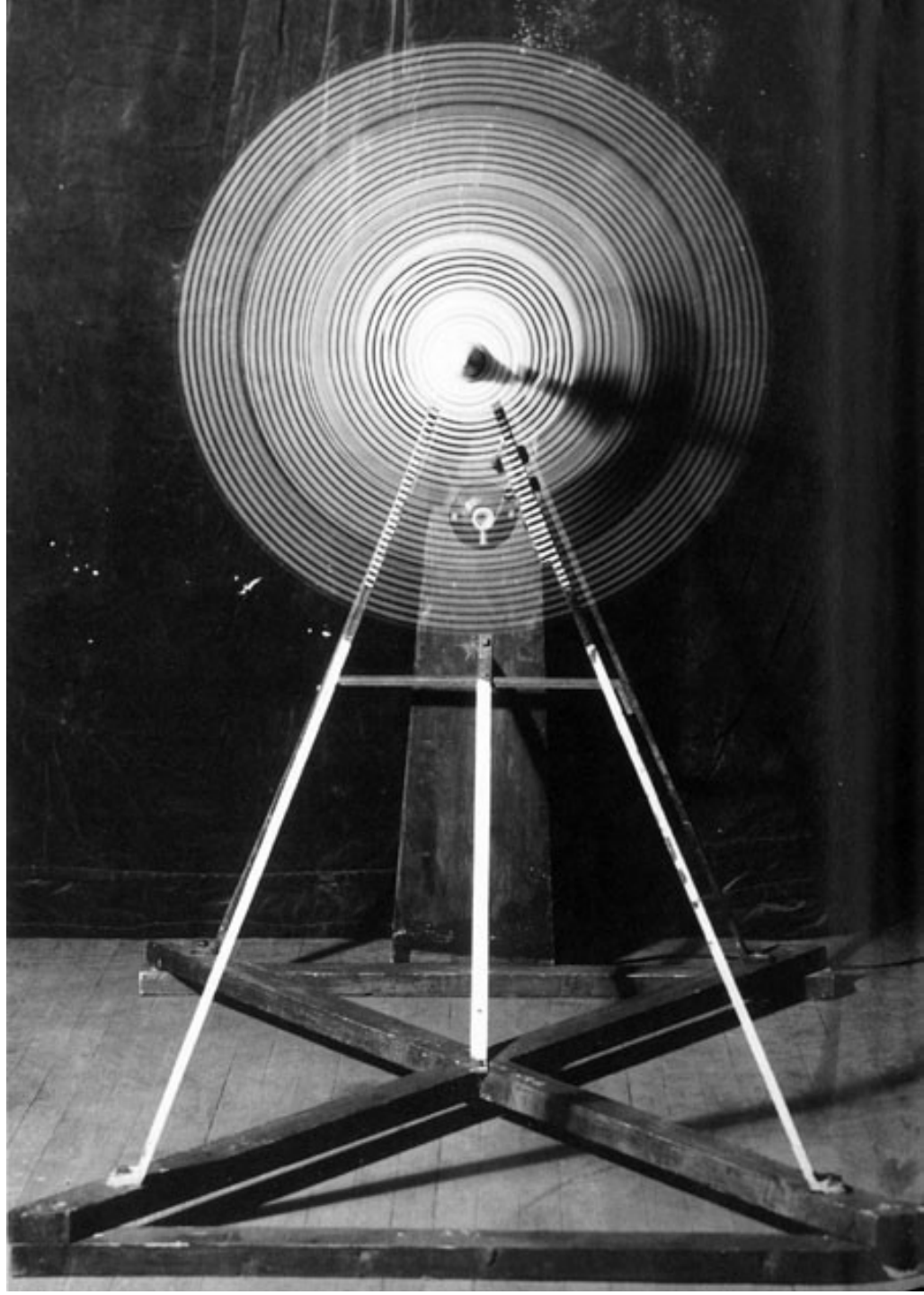
Akt sestupující ze schodů - Marcel Duchamp, 1912



M. Duchamp

První pohyblivé dílo

Rotující sklo



Marcel Duchamp (Rose Sélavy) - 1926



http://www.ubu.com/film/duchamp_anemic.html

Naum Gabo

Kinetická konstrukce
(Standing Wave)

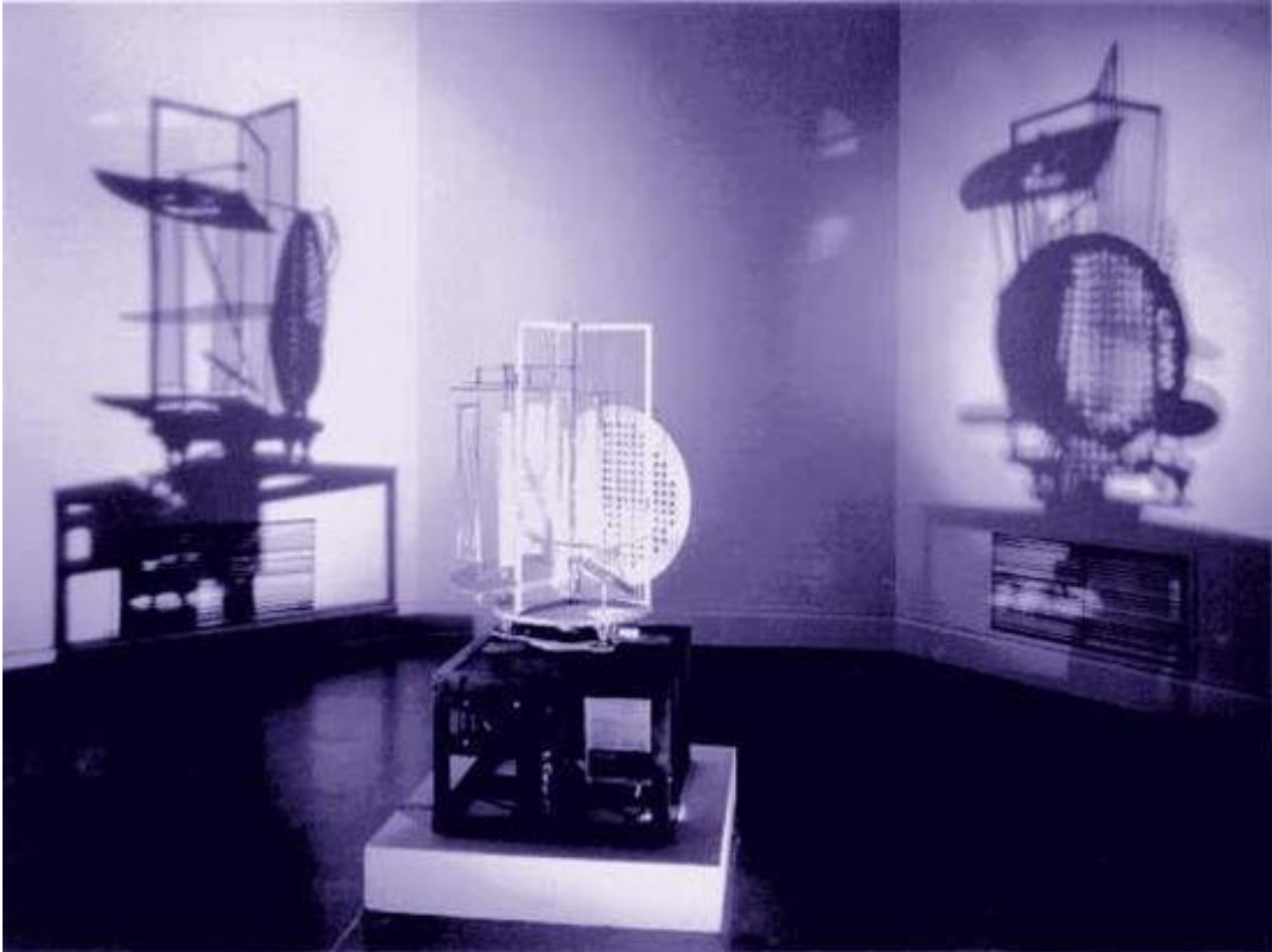


Naum Gabo

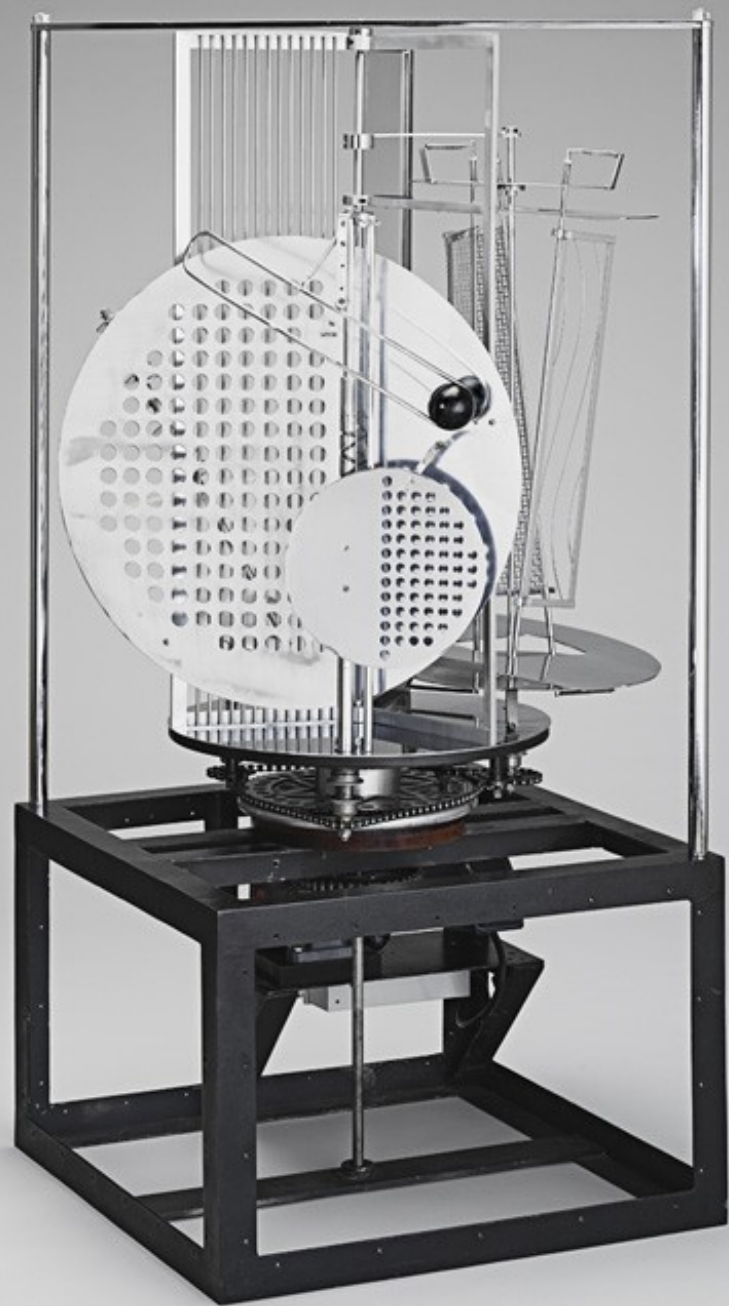
Rotující fontána
- model



L. Moholy – Nagy – Licht Raum Modulator (1922)







Aleksander Rodchenko



Man Ray



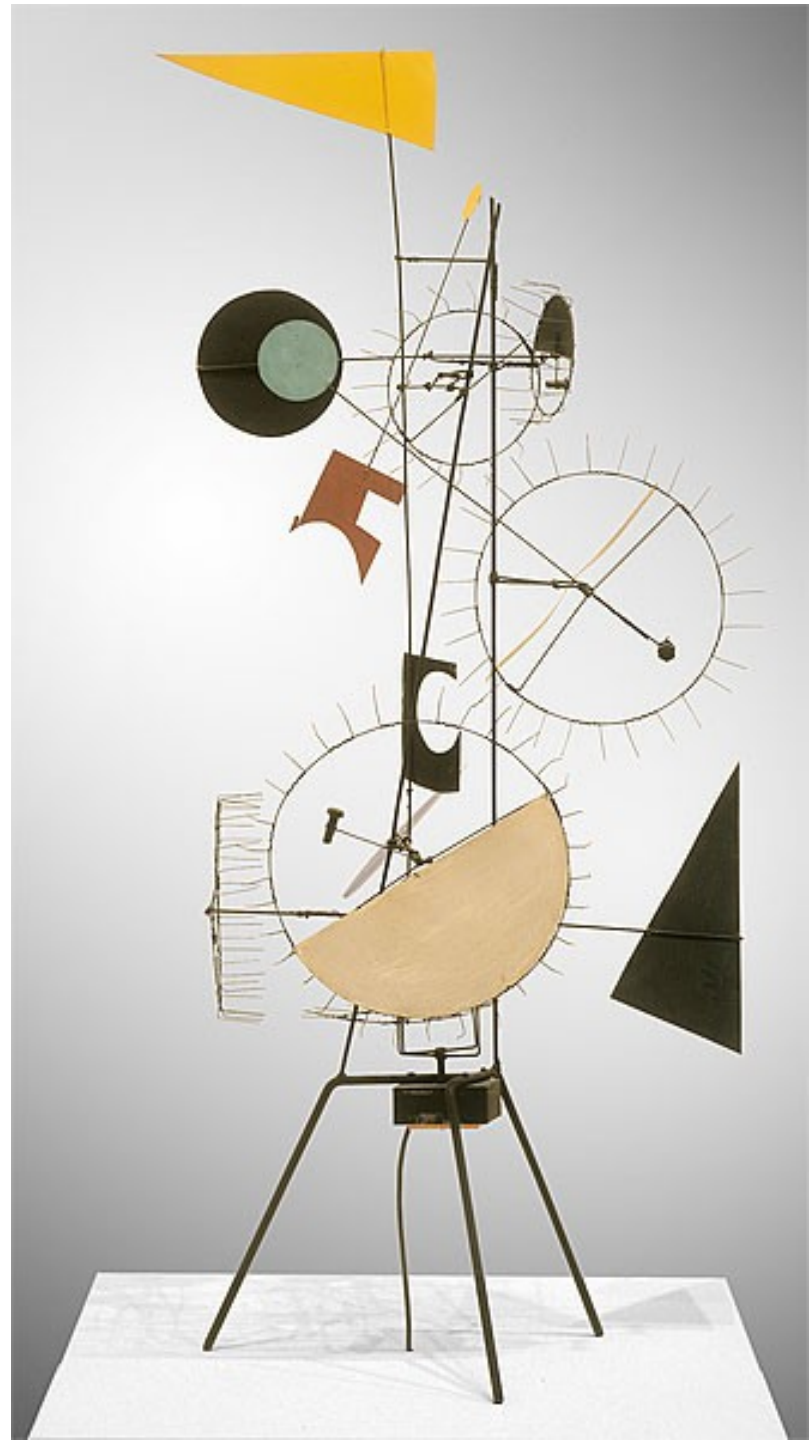


Pol Bury

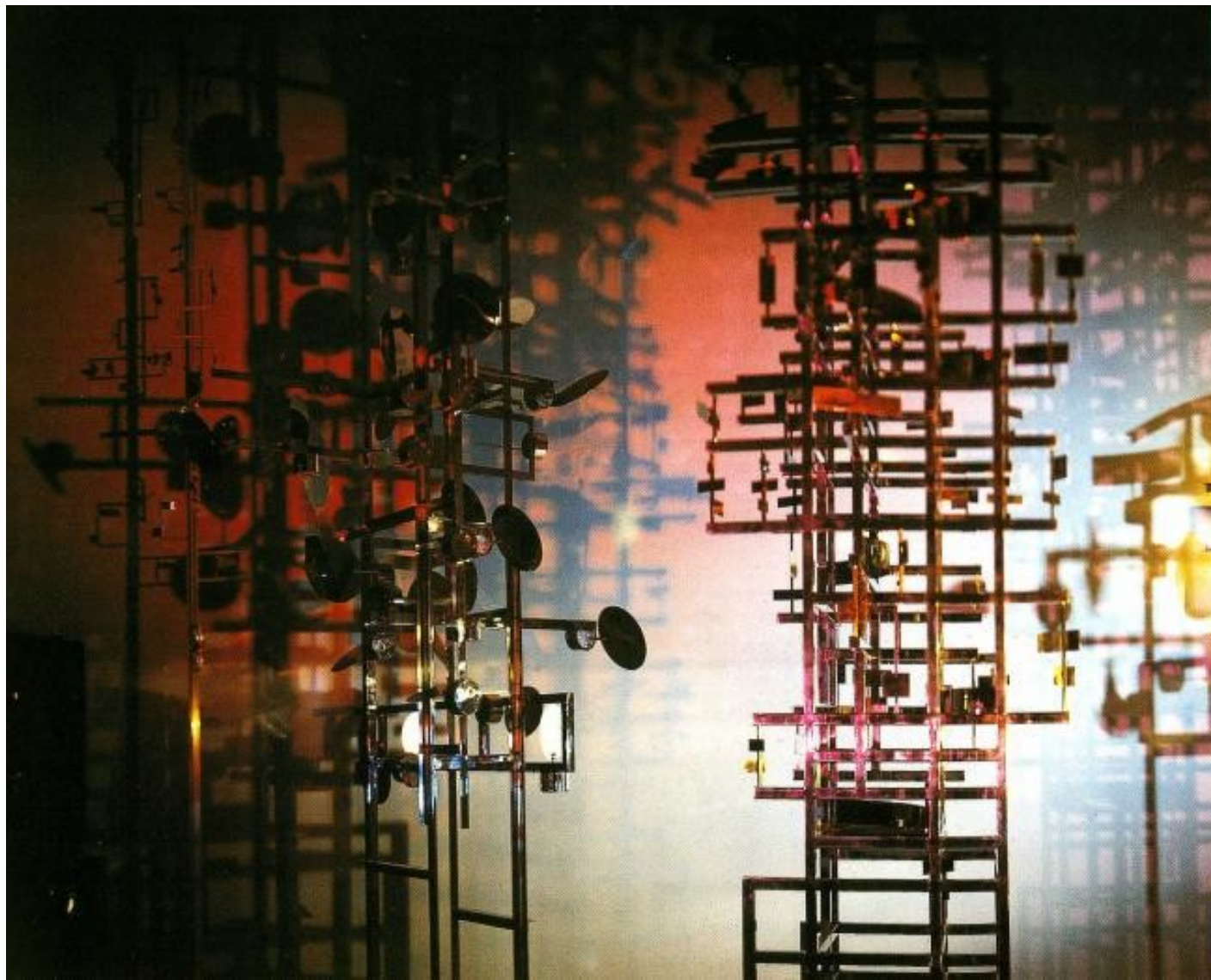


Jean Tinguely

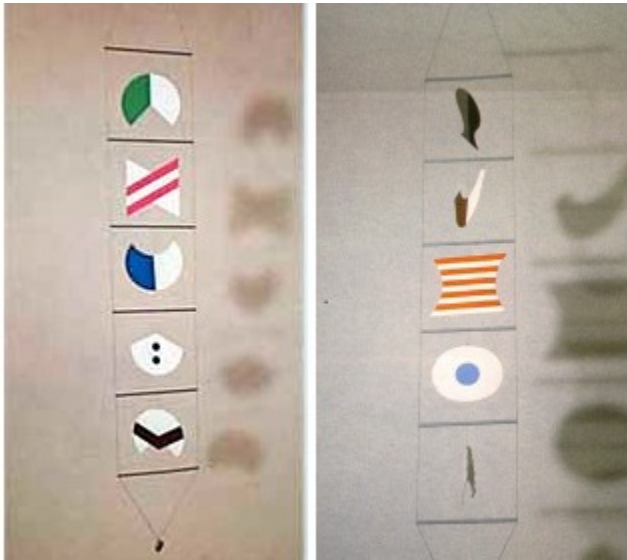
Ironizace strojů a mechaniky



Nicolas Schöffer – Balet světel 1968



Bruno Munari



Kenneth Martin



George Rickey

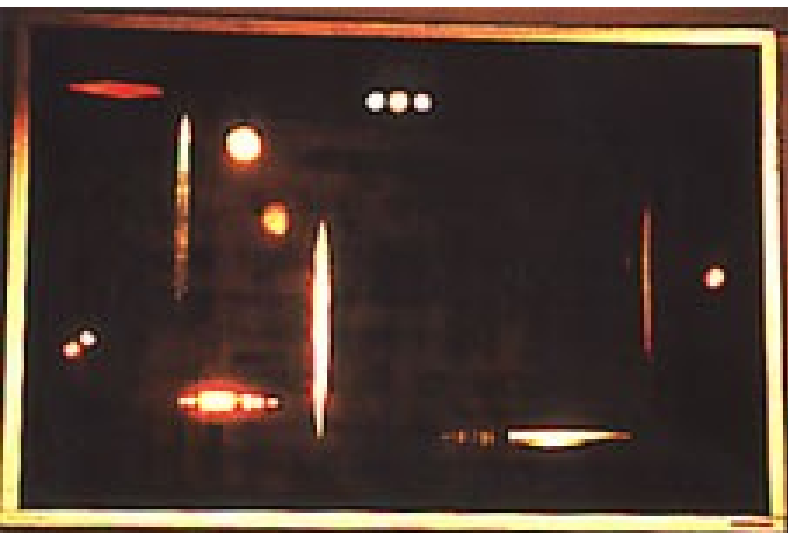


Thomas Wilfred
Clavilux



F. Joseph Malina
Světelný systém

Jazz 1955



György Kepes – Flame Orchard



György Kepes
Bez názvu



Aural history

Raymond Murray Schafer – zvuková ekologie –
soundscape, sonic environment

Alain Corbin – auditory of aural landscape

Emily Thompsonová – The Soundscape of Modernity...

Bob Ostertag...

„Soundscape je jak fyzické prostředí, tak způsob, jakým toto prostředí vnímáme. Jedná se tedy o universum a kulturu, která se snaží dát smysl zakoušenému světu. Fyzické aspekty nejsou jen zvuky samotné, ale také materiální objekty, které konstruuji a někdy také ničí tyto zvuky.“